

Rudolf Mikyška: velká osobnost české a slovenské geobotaniky

Rudolf Mikyška: an eminent personality in the Czech and Slovak vegetation science

Jan Jeník

Katedra botaniky PřF UK, Benátská 2, Praha 128 01; e-mail: jenik@natur.cuni.cz

Abstract

During the World War Two, Rudolf Mikyška (13. 4. 1901–19. 10. 1970), an outstanding vegetation scientist of the former Czechoslovakia, was a distinguished secondary-school teacher in Plzeň, western Bohemia. Commemorations of Jan Jeník point out some remarkable features of Mikyška's personality, and discover a few details about his private life and professional merits in the development of the Czech and Slovak phytosociology. R. Mikyška gave Jan Jeník the first professional motivation, later sent him to a botanical institute headed by Jaromír Klika, another outstanding geobotanist and Jeník's university teacher, and thus started the professional career of the last mentioned at Charles University, Prague.

Význačný český geobotanik RNDr. Rudolf Mikyška (13. 4. 1901 – 19. 10. 1970) byl při hledání svého profesionálního zaměření obdivuhodně cílevědomý, i když jeho životní cesta byla plná změn zaměstnání a působiště (viz Jeník 1961, 1971 a zde přiložená tab. 1). Mnohé z těchto změn byly vynuceny válkou a historickými událostmi v bývalém Československu. Po nedobrovolném vystěhování ze Slovenska v roce 1939 R. Mikyška působil během druhé světové války až do konce školního roku 1944/45 jako středoškolský profesor na reálném gymnáziu na Mikulášském náměstí v Plzni. Na této škole byl v letech 1940–48 studentem i pisatel této vzpomínky, pro něhož bylo setkání s R. Mikyškou životně důležitým mezníkem.

R. Mikyška zaujímal v profesorském sboru gymnázia úctyhodné místo: vedle učitelské aprobace měl také doktorát přírodních věd a byl významným odborníkem, který se mohl vykázat množstvím spisů, vydaných tiskem podle vlastního bádání ve slovenských pohorích. Od r. 1929 do začátku války uveřejnil přes dvacet botanických článků a monografií o rostlinných společenstvech Štiavnického středohoří, Ptáčniku, Kremnických hor, Polany a Bílých Karpat. Po příchodu do Plzně pokračoval v aktivním geobotanickém výzkumu také v západních Čechách, o čemž svědčí jeho dalších 8 publikací z té doby. Je mezi nimi i monografie „Lesy na Plzeňsku“, která v r. 1944 vyšla ve Věstníku král. české Společnosti nauk, jenž byl nepochybně – ve své době – prestižní platformou pro zveřejnění vědeckých poznatků. To pochopitelně vzbuzovalo úctu ostatních kantorů a jistě vedlo

k uznání Mikyškovy autority i mimo školu, například při aktivitách ve společnosti působící při Západočeském muzeu. Na jedné výstavě přírodnin tohoto muzea mně shodou okolností R. Mikyška předával zvláštní cenu v podobě malé entomologické sbírky – jako odměnu jubilejnímu třístému (?) návštěvníkovi.

Podle své vysokoškolské aprobační R. Mikyška učil přírodopis a zeměpis, ale vzhledem ke své vysoké kvalifikaci působil jen ve vyšších třídách gymnázia. Byl však známým členem profesorského sboru pro všechny žáky gymnázia, zejména pro svůj *image* důstojného a tiše mluvícího šedovlasého učence, jemuž jsme přezdívali „Dr. Špit“. Osobnost R. Mikyšky se projevovala i ve výuce: učil tak zajímavě, že nepotřeboval silnější hlas k uklidnění nepozorných žáků. Měl přirozený respekt i při dozoru o přestávce na chodbách, kde si udržel klid bez použití kázeňských prostředků.

Přímým učitelem botaniky a zoologie v hodinách přírodopisu pro mne R. Mikyška nikdy nebyl. Ve třídě jsem se s ním potkal až v hodinách zeměpisu v kvartě (1943/44) a kvintě (1944/45), tedy před koncem druhé světové války. Zeměpis byl v této válečné době povinně vyučován napůl německy (stejně jako dějepis a matematika, nemluvě o mnoha hodinách němčiny týdně), ale věcným a zajímavým výkladem dr. Mikyšky byli zainteresováni všichni žáci ve třídě. Zaujal nás třeba odborným výkladem přírodních a historických příčin rozmístění a charakteru sídel v krajině. Jednou sugestivně vyložil a kresbami na tabuli doprovodil teorii o tzv. „normálním cyklu“ eroze krajiny, v němž – podle amerického geomorfologa W. M. Davise – po sobě zákonitě následují „stadium mládí“ (v originále *Youth*), „stadium zralosti“ (*Maturity*) a „stadium staroby“ (*Old Age*). Je pravděpodobné, že tento středoškolský zážitek byl jedním z podnětů, které mne později přivedly k zájmu o celistvě pojaté ekologické fenomény v krajině a k tématu habilitační práce (teorii anemo-oroografických systémů).

Shodou okolností R. Mikyška bydlel se svou manželkou – středoškolskou profesorkou češtiny – v Plzni na Slovanech, ve stejné ulici, kde jsem se svými rodiči bydlel i já. Důstojný pan profesor byl často vídán nejen venku při vycházkách, ale také při velkém okně v bytě, když hrával na housle. K bližšímu styku pak došlo přímo na konci války, kdy byl R. Mikyška pověřen učitelským dozorem u povinné práce středoškoláků při odlížení trosek zbylých po leteckých náletech. Tehdy jsem měl funkci studentského zástupce brigády a s panem profesorem spolupracoval i někdy společně cestoval domů ze středu města na Slovany.

Po skončení války, na konci školního roku 1944/45 R. Mikyška z reálného gymnázia v Plzni odešel – z důvodů mně neznámých – na střední školy v Náchodě a Praze. Nadále však zůstal několik let bydlet v Plzni, kam za manželkou týdně dojížděl. Až v r. 1949 jsem se s tímto bývalým učitelem setkal při dvouhodinové cestě rychlíkem mezi Prahou a Plzní. Dříve přísně se jevící R. Mikyška se ke mně, začínajícímu vysokoškolákovi, choval velmi přátelsky a při rozloučení mě pozval k návštěvě do Vodohospodářské kanceláře ministerstva stavebnictví na Kampě. Při této inspirativní návštěvě jsem se zběžně seznámil s rekonstrukčním mapováním vegetace a jeho tehdy pionýrskými názory na tzv. biologické plánování krajiny – dnes známé pod jménem krajinná ekologie. Ve své malé kanceláři

Tab. 1. – „Itinerář“ celoživotní cesty Rudolfa Mikyšky.

Tab. 1. – Lifelong „itinerary“ of Rudolf Mikyška.

1901	Praha	narozen
1912–1917	Hradec Králové	žák na reálce
1917–1918	Hradec Králové	praxe u lesmistra Strachoty
1918	Písek	lesnická škola, přerušeni
1918–1920	Hradec Králové	reálka, maturita
1920–1926	Praha	student na UK, zeměpis + přírodopis, státní zkoušky
1926–1932	Banská Štiavnica	kantor na učitelském ústavu
1932–1939	Nové Mesto nad Váhom	kantor, reálné gymnázium
1933	UK Praha	doktorát (disertace o smilkových pastvinách)
1939–1945	Plzeň	středoškolský profesor, reálné gymnázium
1945–1947	Náchod a Praha	středoškolský profesor
1947–1954	Praha	úředník, Zemský národní výbor, Studijní plánovací ústav, Vodohospodářská kancelář
1954–1962	Průhonice	vedoucí laboratoře, Geobotanická laboratoř ČSAV
1962–1970	Průhonice	vědecký pracovník, Botanický ústav ČSAV

s jedním pracovním stolem a rýsovacím prknem R. Mikyška neviděl vhodné místo pro delší školení nového adepta geobotaniky. Doporučil mě proto za volontéra profesor Jaromíru Klikovi, jehož Ústav technické botaniky byl na Fakultě chemicko-technologického inženýrství ČVUT v Dejvicích, hned v sousedství Fakulty zemědělského a lesního inženýrství ČVUT, kde jsem studoval obor lesního inženýrství. Od podzimu r. 1949 jsem se u prof. Jaromíra Kliky stal vědeckou pomocnou silou a v roce 1951 přešel s menším kolektivem botaniků a ekologů na Biologickou (nyní Přírodovědeckou) fakultu UK. Jako vystudovaný lesní inženýr jsem pak následujícího roku mohl na univerzitě začít postgraduální studium – tehdy zvané „vědecká aspirantura“ – a byl po čtyřech letech promován na „kandidáta biologických věd“.

Česká rostlinná sociologie byla po nástupu politické totality pod cizím i domácím tlakem – údajně jako ideologicky pochybná pavěda, která neměla v SSSR – a tedy ani v Československu – legitimní místo. J. Klika byl nepochybně protagonistou této geobotanické disciplíny a navzdory vydání vynikající učebnice *Rostlinná sociologie* v r. 1948 začal být v Československu oborově izolován. Tím více si cenil neustávajících kontaktů s oborově spřízněnými spolupracovníky a velmi ho těšilo přátelství s R. Mikyškou, který sám dovedl fyto-sociologickou syntézu ke značné dokonalosti a prosazoval její aplikace v biologickém

plánování. V tehdy vlivné Geobotanické komisi Čs. akademie věd jej J. Klika v r. 1954 navrhl za vedoucího nově vznikající Geobotanické laboratoře ČSAV. Krátce po jejím založení R. Mikyška jako host pracoval na Katedře botaniky UK v Benátské ul., ve velké pracovně, kterou jsem v té době sdílel s dr. Jiřinou Slavíkovou. Měli jsme tehdy příležitost vidět u vedlejšího stolu virtuózní a trpělivou práci R. Mikyšky na synoptických fyto-sociologických tabulkách. Jen pomocí barevných tužek a na károvaném papíře, bez počítačů a softwaru, pod jeho rukou vznikaly z množství vegetačních snímků nové lesní asociace, které se později staly součástí syntaxonomického systému. Je třeba dodat, že v padesátých a šedesátých letech minulého století R. Mikyška sám publikoval významné geobotanické studie a že s kolektivem spolupracovníků dokončil velké dílo, známé pod jménem „Geobotanická mapa ČSSR – České země“ (Mikyška et al. 1968). Nezanevřel však ani na Slovensko, kam však zajížděl už jen jako školitel aspirantů a oponent vědeckých prací.

Hlavní oblastí vědeckých studií R. Mikyšky byly jeho domovské východní Čechy, ležící právě na opačné straně České kotliny nežli je Plzeňsko a Plzeň. Pro plzeňského středoškolačka bylo setkání s tímto vzácným člověkem a odborníkem skutečně šťastnou náhodou. V průběhu dalších let ovlivnilo mé profesní zaměření a pozdější zakotvení na Univerzitě Karlově.

Pane profesore, steré a vděčné díky!

Poděkování

Příteli Ing. Prokopu Černému, výtečnému pamětníkovi života na plzeňském reálném gymnáziu před 60 lety, děkuji za pomoc při této vzpomínce.

Literatura

Jeník J. (1961): Dr. Rudolf Mikyška – doyen čs. geobotaniků. – *Preslia* 33: 332–335.

Jeník J. (1971): RNDr. Rudolf Mikyška a jeho fyto-sociologický odkaz. – *Preslia* 43: 271–273.

Mikyška R. et al. (1968): Geobotanická mapa ČSSR 1. České země. – Academia, Praha.

Došlo dne 16. 4. 2002